

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

СКРАЗЛОВСЬКА ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 811.512.161'37

**АНТРОПОНІМИ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ:
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

10.02.13 – мови народів Азії, Африки,
аборигенних народів Америки та Австралії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі східних мов Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
КАРПЕНКО Олена Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
доцент кафедри зарубіжної літератури
та слов'янських мов.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
КШАНОВСЬКИЙ Олег Чеславович,
Інститут мовознавства НАН України
імені О.О. Потебні,
провідний науковий співробітник;

кандидат філологічних наук, доцент
ДРИГА Ірина Миколаївна,
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського,
доцент кафедри східної філології.

Захист дисертації відбудеться «13» травня 2021 р. о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.50 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, ауд. № 63.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, кімн. 12.

Автореферат розісланий «06» квітня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук**

К.О. Телешун

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасні наукові дослідження, й зокрема ті, що проводяться вітчизняними й закордонними лінгвістами, тяжіють до антропоцентризму та інтердисциплінарності. Мовні явища розглядаються з позиції носія мови в їхніх лінгвістичних та екстралінгвістичних зв'язках, як наслідок, аналіз ведеться методами кількох суміжних наук, що дозволяє ґрунтовно й системно дослідити мовний матеріал та виявити його прихований потенціал. З огляду на те, що в сучасному мовознавстві антропонім є однією з найбільш дискусійних лексичних одиниць, які належать як до мови, так і до культури певного суспільства, у дисертаційній роботі дослідження сучасних турецьких антропонімів проводиться на перетині ономастики, лінгвокультурології, прагмалінгвістики та соціології.

Сучасна турецька антропонімічна система є продуктом мовної й культурної діяльності турецького народу та відбиває історичні періоди його розвитку. Незважаючи на те, що турецькі особові імена в останні роки стали популярною темою лінгвістичних та етнографічних розвідок у Туреччині, чимало проблем турецької антропоніміки залишаються недостатньо дослідженими. Різномасштабному аналізу турецької антропонімічної системи присвячені праці Е. Боза, Т. Гюленсоє, А. Джафероглу, Д. Думан, Л. Карахан, Й. Курта, С. Сакаоглу, В.М. Підвойного, І.Л. Покровської, Г.І. Халимоненка та інших науковців. Але попри багатий фактичний матеріал і наявність теоретико-методологічних концепцій, вивчення турецьких антропонімів із позицій новітніх лінгвістичних тенденцій потребує подальшої розробки та уточнення.

Отже, **актуальність теми** дисертаційної роботи визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на антропоцентричний та міждисциплінарний підхід при вивченні мовних явищ. Розгляд турецького антропонімікону з цих позицій дозволяє всебічно дослідити турецькі особові імена як такі, що містять власне мовні та соціокультурні компоненти. До того ж, проведене в дисертаційній роботі узагальнення й удосконалення наявних методик аналізу антропонімів і антропонімічних моделей з погляду лінгвокультурології й лінгвопрагматики є актуальним для подальших ономастичних розвідок у різних мовах.

Теоретичним підґрунтям для дослідження стали лінгвокультурологічні праці М.Ф. Алефіренка, Н.Д. Арутюнової, В.В. Воробйова, І.О. Голубовської, В.В. Красних, В.А. Маслової, Л.І. Мацько, В.А. Ніконова, О.О. Селіванової, Ю.С. Степанова, В.М. Телії, С. Тер-Мінасової. Засади лінгвопрагматичного вивчення мовних явищ, покладені в основу цієї роботи, розроблені в працях таких лінгвістів, як Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, Ф.С. Бацевич, А. Вежбицька, Т.А. ван Дейк, В.Г. Гак, Ю.В. Горшунов, В.І. Заботкіна, Г.В. Колшанський, Т.А. Космеда, Дж. Ліч, О.В. Падучева, Г.Г. Почепцов, О.Г. Почепцов, Ю.С. Степанов, В.М. Телія та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження сучасних турецьких антропонімів виконане в межах наукової теми «Дослідження проблем філології східних мов та методики викладання східних мов як іноземних»

(реєстраційний номер: 0112U005990 від 19.12.12), що розробляється кафедрою східних мов Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Мета дисертаційного дослідження полягає в комплексному дослідженні сучасних турецьких антропонімів у лінгвокультурному та прагматичному контексті із залученням матеріалів і методів суміжних наук для створення цілісної картини сучасного турецького антропонімікону.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати теоретичні засади вивчення власних імен у сучасній лінгвістичній традиції, виявити специфіку лексичного значення антропонімів як такого, що містить лінгвістичні та екстралінгвістичні компоненти;
- на базі вже наявних методик розробити нові моделі наукового аналізу та опису антропонімів з позицій лінгвокультурології та лінгвопрагматики;
- зробити екскурс в історію вивчення турецьких особових імен, установити основні аспекти дослідження турецьких антропонімів від Середніх віків до цього часу та виділити не охоплені науковим описом питання;
- означити культурно-історичні періоди генезису турецької антропонімічної системи, визначити тенденції її розвитку на сучасному етапі;
- визначити ключові концепти, культурологеми й міфологеми, лінгвістичні можливості яких реалізуються в семантиці турецьких антропонімів, та на їх основі реконструювати фрагменти національної картини світу турецького етносу;
- дослідити й описати прагматичний потенціал антропонімічних моделей турецької мови, турецьких особових імен і турецьких прізвищ як мовних і мовленнєвих одиниць на основі різножанрових матеріалів.

Об'єктом дослідження є антропоніми сучасної турецької мови.

Предметом вивчення стали лінгвокультурні та прагматичні компоненти лексичного значення турецьких антропонімів.

Матеріалом для дослідження послуговувало близько 4000 турецьких антропонімів, які містяться у «Словнику турецьких антропонімів» Турецького лінгвістичного товариства, «Словнику турецьких особових імен» К.З. Генчосмана, «Енциклопедії дитячих імен» Х. Каї; картотека гіпокористичних форм особових імен (82 лексичні одиниці), укладена шляхом суцільної вибірки з турецьких інтернет-форумів; матеріали опитування носіїв турецької мови з різних регіонів Туреччини щодо особливостей використання гіпокористиків у турецькій культурі; а також картотека текстових фрагментів, що містять антропоніми й антропонімічні моделі, загальною кількістю 430 одиниць, взятих до аналізу шляхом суцільної вибірки з турецьких телевізійних серіалів та періодичних видань.

Мета й поставлені завдання визначили необхідність застосування комплексу лінгвістичних, лінгвокультурологічних, лінгвопрагматичних та соціолінгвістичних **методів і прийомів дослідження**. Загальнонауковий *синхронно-описовий метод* був використаний як основний метод для аналізу та систематизації турецьких антропонімічних одиниць. Цей метод включає такі прийоми, як спостереження, дослідження фактичного матеріалу, узагальнення, класифікацію та інтерпретацію.

Метод системного аналізу дозволив виявити семантичні, граматичні та прагматичні особливості турецьких антропонімів. *Метод компонентного аналізу* був застосований для виявлення антропооснов із найбільшим культурним навантаженням. *Метод лінгвоконтекстуального аналізу* застосовувався для дослідження функціонування антропонімів і антропонімічних моделей у певних комунікативних контекстах. *Метод когнітивно-прагматичної інтерпретації* дозволив виявити національно-специфічне в лексичному значенні турецьких особових імен. *Соціолінгвістичні методи*, такі як аналіз статистичних даних з офіційних сайтів Республіки Туреччина, методи безпосереднього спостереження й опитування у формі вільної бесіди були залучені для встановлення соціолінгвістичних чинників, що впливають на вибір імені дитини та використання різних антропонімічних моделей і форм особового імені в мовленні, а також для виявлення сучасних тенденцій найменування. *Методом суцільної вибірки* були отримані матеріали для дослідження з турецьких інтернет-форумів, серіалів та турецьких періодичних видань.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в системному підході, вперше в українській тюркології застосованому до опису антропонімічної системи турецької мови в межах антропоцентричної парадигми наукового знання, що дозволило всебічно дослідити й виявити семантичні, прагматичні та лінгвокультурологічні характеристики турецьких антропонімів. Удосконалено методологію дослідження антропонімів із позицій лінгвокультурології та прагматики. У роботі розроблено власні класифікації сучасних турецьких антропонімів з оперттям на їхні семантичні й функціональні особливості, що уможливило виявлення значущих для турецької культури концептів, культурологом і міфологом та лінгвістичних й екстралінгвістичних мотивів вибору імені в Туреччині. Уперше реконструйовано фрагменти турецької національно-мовної картини світу на базі турецьких релігійно не маркованих антропонімів. Уперше розкрито прагматичний потенціал турецьких особових імен, їхніх гіпокористичних та демінутивних форм, прізвиськ та антропонімічних моделей, описано особливості номінативних та комунікативних стратегій їх використання. Також у роботі використано різножанрові емпіричні матеріали – словники імен, телевізійні серіали, публіцистичні тексти, – що дозволило дослідити особливості функціонування турецьких антропонімів у різних комунікативних контекстах та забезпечило високий ступінь достовірності отриманих результатів.

Теоретична цінність. Дисертація становить внесок у розроблення проблем дослідження антропонімів з позицій антропоцентричної парадигми наукового знання. Результати дисертаційної роботи сприяють вирішенню важливої наукової задачі, яка полягає в розробленні методології комплексного дослідження антропонімів у лінгвокультурологічному та прагматичному контексті із залученням матеріалів і методів суміжних наук, таких як фольклористика, етнографія, культурологія, комунікативна лінгвістика, соціологія, історія, географія для створення цілісної картини сучасного антропонімікону певної мови. Положення й висновки дисертації можуть стати основою лінгвокультурологічних та

прагматичних досліджень антропонімічної лексики турецької та інших сучасних мов.

Практичне значення дослідження визначається тим, що висновки та спостереження дисертації можуть активно використовуватися при вивченні турецької мови, зокрема в межах таких дисциплін, як «Практичний курс турецької мови», «Лексикологія турецької мови», «Стилістика турецької мови», «Країнознавство Туреччини», «Ділове турецьке мовлення», у спецкурсах з ономастики, стилістики, інтерпретації художнього тексту, а також під час написання підручників й навчально-методичних посібників із турецької мови. Крім того, матеріали дисертації можуть послугувати для подальшого вивчення особливостей антропонімічної системи турецької мови й укладання спеціальних словників та довідників.

Особистий внесок здобувача. Усі викладені в дисертації результати отримано дисертантом одноосібно.

Апробація роботи. Дисертація у повному обсязі обговорена на засіданні кафедри східних мов Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження були апробовані у вигляді доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях: III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Питання сходознавства в Україні» (Харків, 2017), XIII Всеукраїнській практично-пізнавальній інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього» (2017), XIV Міжнародній науковій конференції «Мовно-культурна ідентичність у контексті філологічних студій» (Київ, 2017), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Питання сходознавства в Україні» (Харків, 2017), Міжнародному симпозіумі – «Гейдар Алієв: ідеологія мультикультуралізму та толерантності – «Гейдар Алієв і тюркський світ», присвяченому 95-річчю від дня народження творця незалежної Азербайджанської держави Гейдара Алієва (Ерзурум/Туреччина, 2018), Першому міжнародному симпозіумі з політичних та соціальних наук (Ардахан/Туреччина, 2018), V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Питання сходознавства в Україні» (Харків, 2019), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції сходознавства» (Полтава-Старобільськ, 2019), Міжнародній науково-практичній конференції «Мистецтво, історія та фольклор Туреччини. Україно-турецькі взаємини» (Київ-Конья, 2019), Міжнародній науковій конференції «Історична пам'ять і сучасність: дискурсивні проєкції (до 100-річчя Акта Злуки)» (Київ, 2019).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 5,9 д.а. (з них 5,6 д.а. належать особисто автору) – 4 наукові статті (3,2 д. а., з них 3,2 д. а. – авторські), у тому числі 1 у фаховому виданні, яке входить до міжнародних наукометричних баз даних і 2 – в іноземних наукових виданнях, та 8 матеріалів і тез доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків і списку використаної літератури, що налічує 344 позиції. Обсяг дисертації становить 217 сторінок, із них основного тексту – 182 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, актуальність проведеного дослідження, зазначено мету та завдання, окреслено джерельну базу дослідження та методи її аналізу, розкрито наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність отриманих результатів, подано відомості щодо апробації основних положень дослідження.

Перший розділ роботи **«Турецькі антропоніми як об'єкт лінгвістичного дослідження»** присвячений обґрунтуванню теоретичних засад дослідження власних імен і, зокрема, антропонімів. У розділі визначено специфіку антропонімів як мовного та культурного явища, зроблено огляд сучасних методів дослідження антропонімів із погляду лінгвокультурології та лінгвопрагматики, проаналізовано антропонімістичні дослідження в тюркології, висвітлено проблемно-генетичний аспект становлення й розвитку турецької антропонімічної системи.

Історія вивчення власних імен налічує багато сотень років і сягає корінням часів Давньої Греції. До кінця XIX століття вивчення їх у Європі велося переважно з погляду філософії, хоча ще в ранньому Середньовіччі можна спостерігати складання тюркськими й арабськими мандрівниками та вченими мовних словників і граматик, окрема частина яких була присвячена саме топонімам та антропонімам і містила елементи лінгвістичних досліджень. Наприкінці XIX – початку XX століття ономастичні дослідження активізувалися й набули нової якості, переключивши ракурс уваги на людину як носія мови. Найбільш повного розвитку антропоцентричні ідеї набули лише наприкінці XX – початку XXI століття, коли почали проводитися дослідження власних імен у рідше лінгвокультурології, прагматики, когнітивної та комунікативної лінгвістики.

Антропоніми є особливим лексико-граматичним класом слів, який деякі дослідники відносять до периферії словникового складу мови, бо основна функція антропонімів – називати конкретну людину, виокремлювати її з-поміж інших, слугувати «етикеткою» безвідносно до її особистих характеристик і якостей. Зважаючи на це, в сучасній лінгвістиці існують декілька підходів до визначення обсягу лексичного значення антропонімів. Деякі науковці обмежуються тільки мовним значенням особового імені, виокремлюючи в ньому денотат і вказуючи на відсутність сигніфікату (Ж. Вандрієс, В. Брендаль, Ю.С. Маслов, Н.Д. Арутюнова та ін.), інші включають в лексичне значення антропонімів також екстралінгвістичні чинники (історико-культурні асоціації, соціальні маркери, естетичні та емоційні конотації), визначаючи особове ім'я як семантично найбільш насичену лексичну одиницю мови (А. Нурен, О. Єсперсен та ін.). Переважна більшість дослідників займає виважену позицію щодо семантики власних назв і визнає наявність у них семантичного потенціалу, вказуючи проте на його відмінність від семантики загальних назв.

Сучасні лінгвісти виокремлюють мовне й моленнєве значення антропоніма. Мовне значення відтворює найбільш загальні категоріальні ознаки (віднесення до певного виду оніма, вказівка на національну й гендерну приналежність), а також культурно-історичне тло імені. Семантичне ж наповнення антропоніма відповідно

до різних прагматичних та соціально-культурних чинників відбувається саме у мовленні, як наслідок референтного співвіднесення імені з об'єктом. Тому комплексний підхід до вивчення антропонімічної системи турецької мови та дослідження її з позицій лінгвокультурології та лінгвопрагматики сприяє якнайповнішому висвітленню семантики турецького особового імені.

Лінгвокультурологічний підхід до вивчення антропонімів передбачає «виявлення особливостей концептуалізації та категоризації навколишнього середовища у свідомості етносу за допомогою аналізу мовних даних» (С. Дорда), тобто виділення в особових іменах антропооснов, що несуть певні культурні конотації. Важливу роль у лінгвокультурному аналізі відіграє врахування історичних та соціальних реалій, в умовах яких формується антропонімічна система мови, а також урахування національно-культурних особливостей індивідуальної й колективної мовної особистості, результатом мовленнєвої та духовної діяльності якої є особове ім'я. У дисертації лінгвокультурний аспект турецьких антропонімів досліджується у парадигмі *«мова – культура – індивідуальна й колективна мовна особистість – національна картина світу»*.

Лінгвопрагматичний аспект вивчення особового імені розкривається через дослідження функціонування турецьких антропонімів й антропонімічних моделей у мовленні. У роботі вибір імені людини чи персонажа розглядається з позицій теорії мовленнєвих актів Дж.Л. Остіна, згідно з якою мовленнєвий акт є трирівневою структурою, що складається з локуції (власне творення й формулювання висловлювання), іллокуції (комунікативної мети мовлення) та перлокуції (цілеспрямованого впливу на слухачів, що призводить до якихось позамовленнєвих наслідків). У дисертації виділено *мовленнєвий акт найменування*, що аналізується за моделлю *«особа, яка іменує – особа, яку іменують – ситуація найменування»* та *мовленнєвий акт називання*, який аналізується за моделлю *«суб'єкт-мовець – адресат – ситуація спілкування»*.

Початком вивчення турецької антропоніміки вважається написання «Зібрання тюркських мов» Махмуда аль-Кашгарі (XI століття), частина якого присвячена ономастичній лексиці. Важливе значення для збору фактичного матеріалу в турецькій антропоніміці мають також праці вчених-енциклопедистів раннього Середньовіччя, книги подорожей, енциклопедії побуту, що належать до середньотюркського та османського періодів, вивчення фольклорної літератури, різних офіційних документів, дослідження перших писемних пам'яток стародавніх тюрків, виявлених наприкінці XIX століття, укладання словників антропонімів, вивчення сучасних статистичних даних за книгами реєстрації актів цивільного стану. Незважаючи на досить широке коло робіт із турецької антропоніміки, що охоплюють різні аспекти вивчення особового імені, чимало теоретичних і практичних проблем потребують подальшого вивчення, особливо це стосується досліджень у річищі нових комунікативно спрямованих течій у лінгвістиці.

Турецька антропонімічна система відбиває історичні періоди розвитку турецького народу, зокрема специфіку формування його звичаїв і традицій, національної ментальності, етногенетичних і державотворчих процесів. У роботі

виділено три основні етапи становлення системи особових імен в Туреччині – доісламський (давньотюркський), ісламський та сучасний, – кожен з яких має свої особливості. Архаїчні погляди пращурів сучасних турків, ісламізація тюрків починаючи з VIII століття, зміна державного устрою на початку XX століття, яка спричинила формування нової національної ідеології, – все це відбилося в сучасних турецьких антропонімах. На сьогодні можна спостерігати два різновекторні чинники, що впливають на подальший розвиток системи особових імен у Туреччині: з одного боку, це глобалізація сучасного світу та орієнтація частини турецького суспільства на західні цінності, що веде до прагнення давати дітям імена, які б мали сучасне звучання й естетично навантажене значення чи були б співзвучні із західноєвропейськими та американськими антропонімами; з іншого боку, це глибока релігійність та відданість традиціям більшої частини турецького суспільства, що допомагає зберегти актуальність особових імен, які з'явилися ще в давньотюркський та ісламський періоди становлення турецької антропонімічної системи.

У другому розділі роботи **«Лінгвокультурне тло турецьких антропонімів»** розглянуто турецькі особові імена з позицій лінгвокультурології в парадигмі *«мова – культура – індивідуальна й колективна мовна особистість – національна картина світу»*. З цієї метою було досліджено традиції іменування у давніх тюрків і сучасних турків та розроблено класифікацію особових імен за семантикою їх апелятивів, що дозволило визначити найбільш значущі для турецької культури концепти, лінгвокультуреми й міфологеми. Для їх опису та інтерпретації були використані надбання таких наук, як історія, географія, етнографія, фольклористика, враховано історичні та соціальні реалії для кожного періоду розвитку турецької антропонімічної системи, а також національні мовно-культурні особливості індивідуальної та колективної особистості-творця антропоніма.

Історія особових імен тісно пов'язана з історією, культурою, ідеологією суспільства, в якому вони створюються, завдяки чому особові імена мають більшу національну забарвленість, ніж загальні назви. Специфіка лексичного значення апелятивів турецьких антропонімів значною мірою пов'язана з традиціями іменування. Так, «побутова» спрямованість особових імен тюркського походження має витоки в традиції називати дитину за першою річчю або істотою, яку жінка побачить після пологів. Компоненти імені, пов'язані з явищами природи, пояснюються анімістичними та тотемістичними уявленнями й віруваннями давніх тюрків. Дітям також давали імена відповідно до їх фізичних або психічних особливостей; обставин і часу народження; ім'я давалося як побажання довгого життя, удачі, певних якостей характеру; як ввірення для захисту з боку богів і духів. Також характерною тюркській культурі традицією є називання дитини «тимчасовим», «дитячим» іменем. У давньотюркському суспільстві ім'я могло мінятися впродовж життя людини, позначаючи зміну її соціального статусу. Відгомони цих та інших традицій можемо спостерігати й у сучасній Туреччині: патріархальний устрій життя турків, традиції якого особливо сильні в невеликих містечках і в сільській місцевості, бажання сім'ї мати сина відображені в жіночих іменах зі значенням «досить» (*Yeter*), «розвернулася» (*Döndü*) тощо. «Обманні» та

«тимчасові» імена, характерні для давньотюркського суспільства, відбилися в деяких подвійних іменах, де одне ім'я використовується для внутрішньородинного вжитку, а друге – для суспільного, а також у традиції давати дітям «пуповинне ім'я» («göbek adı»).

У дисертації розроблена **класифікація турецьких особових імен за семантикою їхніх апелятивів** та виділено 16 груп антропонімів. Класифікація використовується в дослідженні як метод виявлення важливих для турецького суспільства символів, концептів, культурологем і міфологем.

1. Імена, пов'язані з релігією. Переважно це імена арабського походження на позначення важливих для мусульманської релігії постатей та понять: *Mehmet* (форма імені пророка Мухаммеда), *Fatma* (ім'я дочки пророка Мухаммеда), *Nurettin* (араб. світло релігії), *Abdullah* (араб. раб Аллаха), *Cennet* (рай) та ін.

2. Імена, що позначають об'єкти та явища природи

- **назви тварин і птахів (хижих та домашніх):** *Böri* (вовк), *Akbars* (білий барс), *Arslan* (лев), *Şahin / Laçın* (сапсан, хижий птах), *Kaplan* (тигр), *Kürboğa* (непохитний бик), *Aktay* (білий лошак), *Taytemir* (лошак + залізо; тобто молодий і міцний), *Sülün* (фазан), *Suna* (зеленоголова качка) та ін.;

- **назви рослин (дерева, квіти, запашині трави, сільськогосподарські культури, плоди та фрукти):** *Çınar* (перс. чинара, платан), *Kayın* (лісовий бук), *Ardıç* (ялівець), *Kırçiçek* (польова квітка), *Lavanta* (іт. лаванда), *Kamelya* (фр. камелія), *Lâle* (перс. тюльпан), *Akdal* (біла гілка), *Başak* (колос), *Bağlam* (в'язка; букет), *Sümeysa* (незріла зав'язь фруктів) та ін.,

- **назви явищ природи:** *Yağmur* (дощ), *Bora* (буря, ураган), *Borahan* (буря+хан), *Tufan* (араб. повінь), *Meltem* (береговий бриз) та ін.;

- **назви природних об'єктів:** *Bayır* (пагорб), *Volkan* (фр. вулкан), *Kaya* (скеля), *Kaynak* (джерело), *Deniz* (море), *Derya* (перс. море), *Ada* (острів) та ін.;

- **назви сторін світу:** *Doğu* (схід), *Batı* (захід), *Kuzey* (північ), *Güney* (південь);

- **Космос, космічні об'єкти, небесні тіла:** *Uzay* (простір, Космос), *Merih* (араб. Марс), *Çolpan* (Венера), *Nahit* (перс. супутник Венери) та ін.

3. Імена, що позначають субстанції, стихії, корисні копалини:

- **вода:** *Pınar* (джерело), *Selin* (повноводний потік), *Baysu* (пан + вода) та ін.;

- **метали:** *Demiralp* (залізо + багатир), *Tunçbay* (бронза + пан), *Tuncay* (місяць бронзового кольору), *Altın* (золото) та ін.;

- **дорогоцінне і напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні речовини:** *Elmas* (грец. алмаз), *Yeşim* (араб. яшма), *Amber* (араб. амбра), *İnci* (перлина) та ін.;

- **вогонь:** *Alev* (полум'я), *Ateş* (перс. вогонь), *Yalazay* (полум'я + місяць) та ін.

4. Імена, що походять від топонімів:

- **назви річок, морів, озер:** *Meriç* (ріка Мариця), *Nil* (Ніл), *Tuna* (Дунай), *Sevhan* (ріка Джейхан), *Yenisey* (Єнісей) та ін.;

- **назви гір:** *Toros* (Тавр), *Altay* (Алтай), *Ural* (Урал) та ін.;

- **назви материків, міст:** *Medine* (Медина), *İstanbul* (Стамбул), *Asya* (Азія) та ін.

5. Імена, які походять від назв племен і народностей. Антропоніми цієї групи відбивають етнічний склад турецького народу, а також зв'язок із сусідніми народами й народностями: *Tatar* (татарин), *Kırçak* (кипчак), *Kazak* (казах), *Uygur* (уйгур), *Moğol* (монгол), *Arap* (араб), *Çerkez* (черкес) та ін.

6. Імена-абстрактні поняття:

- **почуття:** *Özlem* (туга, бажання), *Sevinç* (радість), *Sevgi* (любов), *Dişgi* (почуття), *Umut* (надія) та ін.;

- **позитивні чи негативні риси характеру людини:** *Hasan* (араб. краса, добро), *Emin* (араб. людина, якій можна довіряти), *Betül* (араб. чиста, цнотлива), *Nalan* (перс. та, що плаче, стогне), *Akerman* (чесний, благородний) та ін.;

- **життєві блага:** *Murat* (араб. мета, ціль, бажана річ), *Olca* (монг. доля, удача), *Servet* (араб. багатство, статок) та ін.;

- **філософські поняття:** *Engin* (безкрайній), *Evren* (всесвіт; час; великий), *Hayati* (араб. життєвий), *Hikmet* (араб. філософія, скрита сила, знання) та ін.

7. Імена з компонентом-кolorативом. Серед кольорів, що входять до складу турецьких антропонімів, трапляються *ak* (білий), *kara* (чорний), *al* (червоний), *gök/mavi* (блакитний), *sarı* (жовтий), *altın* (золотий), *ala* (світло-коричневий), *boz* (сірий, сірувато-коричневий, колір ґрунту), *kır* (світло-сірий, брудно-білий), *şakır* (блакитно-сірий колір очей), *beşaz* (білий), *rembe* (рожевий), *mor* (фіолетовий). Окрім прямого, узвичаєного значення, семантика антропонімів з компонентом-кolorативом засвідчує широкий спектр переносних та метафоричних значень: *Aksu* (біла (чиста, прозора) вода), *Akgün* (білий (щасливий, радісний) день), *Karahan* (чорний (грізний) хан), *Altan* (червоний (красивий) світанок) тощо.

8. Імена на позначення часу. Здебільшого у таких антропонімах домінантним постає значення частини доби, пори року, місяця чи визначного дня, або вони виражають значення майбутності: *Şafak* (араб. світанок), *Tanal* (яскраво-червона зоря), *Bahar* (перс. весна), *Eylül* (араб. вересень), *Saniye* (араб. секунда) та ін.

9. Імена, пов'язані з військовою діяльністю. Геополітичні, військово-стратегічні та соціально-історичні реалії, а також їхнє психо-емоційне підґрунтя, зокрема прагнення до перемоги, відчуття, з одного боку, громадянського обов'язку щодо захисту власних територій, поваги до учасників воєнних дій, з іншого, прагнення до мирного співжиття з представниками інших етносів відображені в турецьких чоловічих особових іменах: *Hami* (араб. захисник), *Ilgar* (напад, атака), *Fevzi* (араб. визволення, перемога), *Gazi* (араб. ветеран), *Fatih* (араб. завойовник), *Savaş* (війна, битва), *Barış* (мир) та ін.

10. Імена, що відбивають соціальний устрій:

- **імена, компонентами яких є титули й звання.** Ця група містить складні імена з компонентами «han», «bay», «emir», «şah», «sultan», «giray», «tekin»: *Akбай* (білий пан), *Adilgiray* (араб.-тур. справедливий правитель), *Akılbay* (розум + пан), *Emircan* (араб.-перс. правитель + душа) та ін.;

- **імена, компонентами яких є атрибути влади:** *Ardahan* (жезл + хан (правитель із жезлом)), *Aytuğ* (місяць + бунчук), *Tuğtekin* (принц з бунчуком) та ін.

11. Імена, пов'язані з родинними стосунками. Традиційна для турецького

етносу орієнтація на сімейні цінності та шанобливе ставлення до старших членів роду відображені в антропонімах, що містять терміни спорідненості та вказівки на статеву приналежність носія імені: *Aba* (мати, бабуся, старша сестра), *Atasoy* (батьківський рід), *Hanım* (жінка, пані), *Dudu* (жінка, сестра) та ін.

12. Імена, пов'язані з господарсько-побутовою діяльністю. Імена цієї групи становлять дуже малу частину від кількості всіх турецьких антропонімів: *Eken* (той, хто сіє зерно), *Evin* (зеренце пшениці), *Başak* (колос), *İğdemir* (стамеска), *Oya* (мереживо), *İpek* (шовк), *Ayna* (перс. дзеркало) та ін.

13. Імена зі значенням патріотизму: *Öztürk* (турок за своєю сутністю), *Türkcan* (тур.-перс. турок + душа), *Türkaskan* (турок + лев), *Hürriyet* (араб. свобода), *Yurdaşen* (радість своєї країни) та ін.

14. Імена зі значенням зупинки, повернення. До цієї групи належать антропоніми типу *Durak* (зупинка), *Dursun* (хай зупиниться), *Durmuş / Durdu* (зупинився), *Döne* (розвертаючись), *Döndü* (розвернулася), які є формою висловлення побажання батьків щодо появи на світ здорової дитини або народження хлопчика.

15. Імена зі значенням продажу, подарунку. До цієї групи входять такі імена, як *Satı* (тур. продана), *Satılmış* (тур. проданий), *Yadigar* (перс. подарунок, сувенір), *Armağan* (тур. подарунок, нагорода), *Hediye* (араб. подарунок). Називаючи так дитину, батьки передають її під покровительство святого.

16. Імена, що позначають професії, професійні вміння, промисли та ремесла: *Abacı* (араб. людина, яка виготовляє та продає абу (грубу вовняну тканину)), *Abil* (араб. людина, яка добре доглядає за худобою (баранами, верблюдами чи конями)), *Kâtip* (араб. писар, той, хто пише), *Uzel* (майстер, уміла людина) та ін.

Класифікація турецьких особових імен за семантикою апелятиву показала, що найчисленнішу групу становлять антропоніми, пов'язані з релігією, зокрема з ісламом. Загальномусульманські антропоніми арабського походження, що входять до цієї групи, відображають глибоку релігійність представників турецького етносу, шанування ісламських і старозавітних пророків і святих, любов до Аллаха й пророка Мухаммеда. Другою за чисельністю є група імен з «природним» значенням (зокрема, сюди входять антропоніми з компонентами на позначення тварин, рослин, природних явищ) та імена, що позначають субстанції, стихії (вода, метали, вогонь, камінь тощо). З огляду на це, можна виділити такі вагомні для світогляду турецького народу міфологеми й лінгвокультури, серед яких чільне місце за вживаністю та значеннєвим варіюванням посідають лексеми анімалістичної, флористичної, астрально-геологічної семантики: *лев, барс, бик, баран, кінь, лоша, газель, чинара, пагін, троянда, блискавка, буря, дощ, природа, хмара, скеля, море, джерело, гора, Сонце, Місяць, зірка, світанок, вода, залізо, бронза, золото, алмаз, вогонь*. Значне культурологічне навантаження мають і топографічні об'єкти, пов'язані з історією тюркського етносу. Це річки *Дунай, Єнісей, Джейхан, Волга*, гори *Тавр, Алтай, Памір, Урал*. Почуття приналежності до загальнотюркської спільноти виражене в антропонімах-назвах тюркських племен і народностей: *кипчак, киргиз, уйгур*,

сельджук тощо. Поширеність деяких особових імен, що позначають поняття психо-емоційної сфери, свідчать про інтерпретацію почуттів як культурних концептів, властивих традиціям турецького суспільства: *радість, туга, бажання, надія*. В особових іменах відбиваються бажані якості дитини, з чого можна зробити висновок про духовні та морально-етичні цінності, закорінені в турецькій суспільній свідомості. Для чоловіків це такі якості, як *гідність, чесність, сміливість, чистота помислів, молодість, зрілість, мудрість, ученість, державне мислення, патріотизм, релігійність*; для жінок: *краса, чистота, цнотливість, ніжність, кокетство*. Цінність родинних зв'язків і повага до старших членів роду, культ предків виражені в антропонімах, що містять лексеми-терміни спорідненості: *батько, старший брат, жінка, мати, старша сестра*, – та в антропоосновах на позначення частин дерева (дерево в архаїчній культурі тюрків, як і в багатьох інших культурах, символізувало рід): *коріння, гілка, лист, брунька, квітка*.

Символічну роль відіграють в особових іменах і колоративні лексеми. Зазвичай вони не являють собою окремих імен, а виступають атрибутивними формантами, що говорять про певні моральні якості й особливості зовнішності людини-носія імені: *доброчесний, блакитноокий, мудрий, цнотливий, величний, суворий, вищий, божественний, аристократичний* тощо. Зважаючи на значну кількість метафоричних значень та культурне навантаження, такі кольори, як *білий (ak), чорний (kara), червоний (al), блакитний (gök)*, можна вважати культурними концептами турецької мови. Широке вживання різних соціальних детермінантів (*хан, бек, бай, текін, каган, таркан, ага* та ін.) у давньотюркські часи й збереження їх у якості антропоформантів у пізніші періоди засвідчує розвиненість станового поділу в тюрків і традиції суспільної ієрархії, які можна спостерігати й у сучасному турецькому суспільстві. Даючи імена, до складу яких входять лексеми на позначення звання й титулу, турки бажають дітям успіху, багатства, щастя й удачі, що обов'язково мають супроводжувати людей, які належать до соціальних верхів, при цьому зберігається початкове семантичне наповнення титулу як глави й захисника роду, держави.

Реконструкція фрагментів національно-мовної картини світу на базі виявлених концептів, культурологом і міфологом показала, що відбиті в особових іменах анімістичні й тотемістичні уявлення давніх тюрків, культ предків, уособлення природних явищ, релігійні погляди, ієрархія родинних і суспільних стосунків стали частиною духовної культури й традиційного світогляду турецького народу. У ході аналізу виявлено, що семантичне навантаження антропонімів змінюється в різні історичні епохи та та відповідно до соціально-політичних умов певного періоду. Якщо в давні часи на передній план виходило міфологічне значення апелятива (ім'я використовувалось як символ), то на сьогодні більш значущим є його метафоричне (тобто ім'я стає побажанням) або емоційне (наголос робиться на естетиці – красі фонетичного звучання імені чи красі предмета або явища, що описуються цим словом) навантаження.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «**Прагматичне навантаження турецьких антропонімів**» розглядається прагматичний потенціал турецьких антропонімів як мовних і мовленнєвих знаків.

У лінгвопрагматичному описі антропонімів була використана модель аналізу, запропонована І.В. Крюковою, з виділенням внутрішньої (закріпленої в мовному узусі) і зовнішньої (такої, що реалізується в мовленні) прагматики особових імен. Для виявлення **внутрішньої прагматики** турецьких антропонімів було створено класифікацію антропонімів за вмотивованістю їх значення, також проаналізовані граматикалізовані та лексикалізовані конотації гіпокористичних і демінутивних форм турецьких особових імен з опорою на результати соціологічних досліджень, здійснених турецькими науковцями, та на статистичні дані із сайтів турецьких державних організацій, проведено усне опитування носіїв турецької мови. Для виявлення **зовнішньої прагматики** турецьких антропонімів на матеріалі сучасних турецьких телевізійних серіалів було досліджено функціонування та визначено іллокуцію (комунікативний намір) для різних варіантів парадигми турецького імені – повних імен, гіпокористиків, демінутивів, імен з етикетними поширювачами або термінами спорідненості – в різних комунікативних ситуаціях формального й неформального та симетричного й несиметричного спілкування (за віком і за соціальним статусом комунікантів).

Класифікація турецьких особових імен за вмотивованістю їх значення, створена на базі універсальної функціональної класифікації антропонімів В.А. Ніконова, показала, що найбільш поширеними в сучасному турецькому суспільстві є **імена-побажання** (батьки бажають дітям здоров'я, довгого життя, доброї долі, мужності (хлопчикам), зрілості, мудрості, багатства, успіху, краси, високих моральних якостей, винятковості, також бажають собі народження хлопчика в родині) та **імена-присвяти** (дітей називають на честь старших членів роду, померлих чи улюблених родичів, релігійних пророків, святих, членів їх сімей, їх сподвижників, янголів, священних речей, важливих для ісламу понять, старозавітних персонажів, знаменитих тюркських та іноземних воєначальників, правителів, міфологічних героїв, богів, тварин, на честь відомих письменників, поетів, літературних героїв, політиків, спортсменів), не такими численними, але теж досить поширеними є **імена-описи** зовнішності, характеру, часу, місця та обставин народження, почуттів батьків по відношенню до дитини.

Важливим прагматичним чинником є й фонетична складова (милозвучність імені, легкість у вимові, співзвучність імен старших братів або сестер або батьків).

Особливістю турецьких антропонімів є прагматичний потенціал морфологічного складу імені, зокрема використання в якості антропооснови дієслівних форм наказового способу (*Yüksel, Gülsün*) та дієприкметників (*Durmuş, Ermiş, Yaşar*), додавання афіксів присвійності (*Ayşem*) та присудковості (*Birsin*) до наявних імен.

Повні імена, гіпокористики та демінутиви становлять парадигму турецького особового імені. Аналіз функціонування різних варіантів іменної парадигми в мовленні виявив, що їх уживання зумовлене сталими комунікативними традиціями

турецького суспільства та комунікативним контекстом. Прагматичне значення турецьких **гіпокористиків** (*Futî, Memo, Melî* та ін.), які набувають все більшого поширення у побутовій комунікації, вміщує такі конотації, як фамільярність, любов, дружнє ставлення, спроба осучаснити ім'я, у деяких випадках зневага. **Демінутиви** (*Deryacığım, Yunuscuğım, Aüşecik* та ін.) вживаються здебільшого для вираження любові, доброзичливого, щирого ставлення. Проте окрім закріплених в узусі сфер уживання й конотацій різних форм турецьких антропонімів, на вибір варіанта імені у мовленні впливають комунікативні наміри мовця (іллокуція), прогнозований вплив на адресата (прогнозована перлокуція), особистісні якості та культурний рівень комунікантів, специфіка стосунків між ними. Уживання або неживання антропоніма при звертанні (заміна його ласкавими субститутами чи родинними термінами) також мають певний прагматичний зміст.

У роботі виділено 15 **антропонімічних моделей**, поширених у турецькій мові, до складу яких входять особові імена та їх деривати, прізвища, прізвиська, псевдоніми, етикетні поширювачі імен і родинні терміни, також на матеріалі турецької преси досліджено особливості їх уживання в різних контекстах. На основі проаналізованого антропонімічного матеріалу зроблено висновок, що вибір певної моделі в турецькому газетному тексті залежить від жанрових і тематичних особливостей газетних публікацій, іллокутивних інтенцій автора статті, ставлення автора до згадуваних ним осіб, а також загальноприйнятих у турецькому суспільстві норм спілкування.

Аналіз чинників, що визначають сучасний процес найменування **прізвиськами**, виявив, що в сільських прізвиськах відображаються відхилення від прийнятої в колективі норми в зовнішності або поведінці (*Uzun Dursun* – Довгий Дурсун, *Uyuşuk* – Млявий), особливості мовлення людини (*Daa dit* – Даа діт), її професійні навички (*Samcı Yusuf* – Скляр Юсуф, *Marangoz* – Тесляр), захоплення (*Tekerlek* – Колесо), місце народження (*Rızalı* – з міста Риза), події, які відбулися в її житті (*Uyuz Murat* – Мурат Короста). У шкільних прізвиськах додається ще великий пласт відіменних прізвиськ з елементами мовної гри. Також у шкільних прізвиськах можна спостерігати використання іноземних (в основному англійських) слів (*Junior* – Молодший, *Mr. Göbek* – Містер Пузо), метафоричне перенесення за подібністю з персонажами відомих коміксів, комп'ютерних ігор, фільмів (*Robokop* – Робокоп, *Brad Pitt* – Бред Пітт, *Super Mario* – Супер Маріо). В основі найменування прізвиськом лежать метафоричні та метонімічні перенесення, рідше використовуються прямі номінації. Встановлено, що значний прагматичний потенціал турецьких прізвиськ зумовлений тим фактом, що вони відображають переваги й недоліки іменованого завжди як елемент оцінки та містять яскраво виражений емоційний компонент. Більшість сільських прізвиськ характеризуються негативними конотаціями та вживаються «заочно». Більшість шкільних прізвиськ використовується у звертаннях, хоча 50% також містять негативні конотації у своїй семантиці. Як правило, у селі прізвисько стає другим, «заочним», іменем людини й рідко змінюється. Школярі можуть мати декілька прізвиськ і їх варіантів, які використовуються їхніми товаришами та набувають додаткових прагматичних

характеристик в залежності від конкретних умов спілкування, взаємин автора і носія прізвища, вікових та гендерних чинників, загальної культури спілкування учнів.

У **Висновках** представлено основні результати та окреслено перспективи подальшого дослідження.

ВИСНОВКИ

Відповідно до окреслених завдань дисертаційного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Антропонім як мовна та культурна одиниця формується й розвивається за законами національної мови в певних соціально-історичних умовах, тому його лексичне значення містить як лінгвістичні (віднесеність до певного розряду слів і до певного виду оніма, вказівка на національну й гендерну приналежність, етимологія апелятива, мотиви іменування, лексикалізовані та граматикалізовані естетичні та емоційно-оцінні конотації), так і екстралінгвістичні (історико-культурні асоціації, соціальні маркери, специфіка зв'язку імені з конкретним денотатом) компоненти.

2. У ході дослідження історії вивчення турецьких антропонімів виявлено, що до кінця XIX – початку XX століття вивчення турецьких особових імен в основному обмежувалося їх фіксацією сучасниками в енциклопедичних або словникових працях з елементами лінгвістичного опису. З кінця XIX століття антропоніми стали об'єктом активного дослідження турецьких, російських та угорських науковців. Антропоцентрична парадигма, яка панує в сучасній лінгвістиці, стимулювала вивчення особових імен як найбільш культурно насичених мовних знаків із значним прагматичним потенціалом. Незважаючи на велику увагу, яка приділяється турецьким антропонімам сьогодні, та на значний фактичний матеріал, зібраний турецькими та зарубіжними дослідниками протягом останніх 130-140 років, турецькі особові імена практично не розглядалися в руслі нових течій у мовознавстві.

3. У результаті дослідження діахронічних зрізів турецьких антропонімів було виділено три культурно-історичні періоди становлення турецької антропонімічної системи, які відбивають історичні періоди розвитку турецького народу: давньотюркський, ісламський та сучасний. На сучасному етапі спостерігається дві різноспрямовані тенденції розвитку антропонімічної системи. З одного боку, панівними залишаються традиційні мотиви вибору антропонімів, що виражається в найменуванні дітей релігійно значущими іменами, іменами старших членів родини або іменами з історико-культурними конотаціями. Водночас прагнення родин давати дітям оригінальні імена, які б мали естетично навантажені семантику та звучання (особливо це стосується жіночих імен), та глобалізація світу призводить до збільшення кількості нових релігійно не маркованих імен турецького, арабського, перського та європейського (грецького, італійського, французького, англійського тощо) походження.

4. У дисертаційній роботі були розроблені моделі комплексного опису антропонімів у лінгвокультурному й прагматичному аспектах. У межах лінгвокультурологічного підходу турецькі антропоніми розглянуто у парадигмі «мова – культура – індивідуальна й колективна мовна особистість – національна

картина світу». Розроблена класифікація особових імен за семантикою їхніх апелятивів дозволила визначити найбільш значущі для турецької культури концепти, лінгвокультуреми й міфологеми, на базі яких були реконструйовані фрагменти національної картини світу турків, «зашифрованої» в їх особових іменах, а саме осмислення турками природних явищ, Космосу, часу, простору, соціального устрою та родинних стосунків. Зроблено висновок, що сучасні турецькі антропоніми відбивають особливості національної картини світу турків, яка багато в чому зумовлена архаїчним світосприйняттям давніх тюрків, їхнім поглядом на навколишній світ, соціальну й родинну ієрархію, та релігійними й етично-моральними нормами, прийнятими в ісламі. Зміст, що вкладається в традиційні турецькі особові імена сьогодні, є метафорично й естетично переосмисленим із позицій сучасної мовної особистості.

5. Лінгвопрагматичний аналіз антропонімів у роботі виконано шляхом дослідження внутрішньої (закріпленої в мовному узусі) та зовнішньої (такої, що реалізується в ситуативному мовленні) прагматики особових імен (терміни І.В. Крюкової) з використанням різножанрового матеріалу для отримання найбільш достовірних результатів. Найменування людини чи персонажа й називання їх іменем у певній комунікативній ситуації розглядаються як мовленнєві акти й аналізуються за моделями «особа, яка іменує – особа, яку іменують – ситуація найменування» та «суб'єкт-мовець – адресат – ситуація спілкування» відповідно.

6. Проаналізувавши прагматичні компоненти в лексичному значенні антропонімів, визначено, що у виборі імені дитини вагому роль відіграють родинні цінності, повага до старших членів роду, релігійні, естетичні, політичні та патріотичні погляди членів сім'ї.

7. Дослідження функціонування антропонімів у мовленні виявило, що ієрархічна структура турецького суспільства, комунікативні традиції та загальноприйняті норми спілкування зумовлюють чітко визначені сфери вживання різних варіантів парадигми турецького особового імені та антропонімічних моделей. Важливу роль також відіграють жанрові особливості контексту (художні тексти, публіцистичні тексти, розмовне мовлення), комунікативна ситуація, комунікативні наміри мовця, соціальні, вікові та гендерні характеристики комунікантів.

Актуальними перспективами дослідження сучасних турецьких антропонімів є виявлення їхніх регіональних особливостей, вивчення гендерної специфіки турецького особового імені, аналіз морфологічної структури імені з погляду прагматики, лінгвокультурологічне дослідження турецьких прецедентних імен, детальне вивчення особливостей антропонімічної системи в різні історичні епохи, дослідження функціонування антропонімів у різножанрових текстах, аналіз прагматики турецьких подвійних імен, проведення соціолінгвістичних досліджень сучасної антропонімічної системи, укладання словників турецьких особових імен із прагматичними помітками тощо.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Логвиненко І.А. Національна картина світу крізь призму турецької антропоніміки. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. Вип. 2 (62). С. 164-171.

2. Logvynenko I. Colour Words as Linguistic and Cultural Markers of Modern Turkish Anthroponyms. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*: зб. наук. праць. Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса; гол. Ред. А.П. Загнітко. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. Вип. 35. 75-82.

Статті в іноземних виданнях:

3. Скразловська І.А. Прагматичне навантаження гіпокористичних форм турецького особового імені. *East European Scientific Journal*. Warsaw: Aleje Jerozolimskie, 2020. 11(63). Part 8. P. 66-71.

4. Skrazlovska I. The History of Formation and Prospects of Development of the Turkish Anthroponymic System. *Research in Education and Social Sciences*. Eylül 2020. Izmir: Duvar Yayınları, 2020. S. 503-517.

Статті в інших виданнях:

5. Логвиненко І.А. Соціолінгвістичні особливості сучасних турецьких антропонімів. *Наукове мислення: Збірник статей учасників тринадцятої всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього»* (29 вересня-6 жовтня 2017 р.). Видавництво НМ. Дніпро, 2017. С. 11-15.

6. Логвиненко И.А., Карпенко Е.П. Современные прозвища известных турков: лексико-семантическая и структурная характеристика. *Международный симпозиум в рамках – Гейдар Алиев: идеология мультикультурализма и толерантности – «Гейдар Алиев и тюркский мир», посвященный 95-летию со дня рождения создателя независимого Азербайджанского государства Гейдара Алиева* (13-14 апреля 2018 года). Университет имени Ататюрка. Эрзурум/Турция, 2018. С. 138-146.

7. Скразловська І.А. Прагматика антропонімічних моделей турецької мови (на матеріалі турецької преси). *Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції «Україна-Китай: діалог культур» та Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції сходознавства»* (16-18 квітня 2019, м. Полтава-Старобільськ) / за заг. ред. Н.В. Федічевої; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Вип. 1. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. С. 151-159.

8. Скразловська І.А. Темпоральний компонент у турецьких антропонімах. *Збірник доповідей 13 Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецтво, історія та фольклор Туреччини. Україно-турецькі взаємини»*. Фестиваль мистецтв. 20-23 травня 2019 р. Київ, Україна. Конья: Сельджукський університет. Грудень 2019. С. 75-79.

Тези наукових доповідей:

9. Логвиненко І.А. Епонім «Mehmetçik»: лінгвокультурний аспект. *Питання сходознавства в Україні: тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Питання сходознавства в Україні» 6-7 квітня 2017 року*. ХНПУ імені Г.С. Сковороди, ХНУ імені В.Н. Каразіна. Харків, 2017. С. 58-59.

10. Логвиненко І.А. Прагматика турецького особового імені. *Питання сходознавства в Україні: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 29-30 березня 2018 року*. ХНУ імені В.Н. Каразіна, ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків, 2018. С. 40-42.

11. Skrazlovska I. Türk Lâkapların İncelenmesinde Edimbilim Yöntemi. *I International Politics and Social Sciences Symposium (IPSSS) 10-12 October 2018 Abstracts*. Ardahan University. Ardahan, 2018. S. 111-114.

12. Скразловська І.А. Антропонімічні моделі турецької мови як лінгвокультурний феномен. *Питання сходознавства в Україні: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 28 березня 2019 року*. ХНУ імені В.Н. Каразіна, ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків, 2019. С. 102-105.

АНОТАЦІЯ

Скразловська І.А. Антропоніми турецької мови: лінгвокультурологічний та прагматичний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України. – Київ, 2021.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню сучасних турецьких антропонімів з позицій актуальних напрямів сучасної лінгвістики – лінгвокультурології та лінгвопрагматики. Об'єктом дослідження є турецькі особові імена та варіанти їхніх парадигм (демінутивні та гіпокористичні форми), також порушуються питання особливостей функціонування антропонімічних моделей турецької мови та прізвиськ. Предметом вивчення виступають лінгвокультурні та прагматичні компоненти лексичного значення турецьких антропонімів.

Автор розглядає антропонімічну лексику турецької мови як цілісну систему й описує її в синхронічному та діяхронічному розрізі. У роботі узагальнено та удосконалено методики лінгвокультурологічного й лінгвопрагматичного аналізу антропонімів. Розроблено класифікацію турецьких імен за їхньою семантикою, що послугувало виявленню значущих для турецької культури понять і концептів та реконструюванню фрагментів турецької національно-мовної картини світу. У заключному розділі дисертації розкрито прагматичний потенціал турецьких особових імен та прізвиськ, описано особливості номінативних та комунікативних стратегій їх використання з двох взаємопов'язаних позицій – особи, яка іменує/називає, і особи, яку іменують/називають, – досліджено специфіку дериваційних процесів в антропонімічній системі. Використання в процесі

дослідження різножанрових емпіричних матеріалів – словників імен, телевізійних серіалів, художніх та публіцистичних текстів – дозволило розглянути особливості функціонування турецьких антропонімів у різних комунікативних контекстах і забезпечило високий ступінь достовірності отриманих результатів.

Ключові слова: турецькі антропоніми, особові імена, антропонімічна система, антропоніміка, лінгвокультурологія, лінгвопрагматика, парадигма варіантів особового імені, прізвиська, антропонімічні моделі, мовна картина світу, прагматичний потенціал

АННОТАЦИЯ

Скразловская И.А. Антропонимы турецкого языка: лингвокультурологический и прагматический аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.13 – языки народов Азии, Африки, аборигенных народов Америки и Австралии. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко МОН Украины. – Киев, 2021.

Диссертационная работа посвящена исследованию современных турецких антропонимов с позиций актуальных направлений современной лингвистики – лингвокультурологии и лингвопрагматики. Объектом исследования являются турецкие личные имена и варианты их парадигм (деминутивные и гипокористические формы), также затрагиваются вопросы особенностей функционирования антропонимических моделей турецкого языка и прозвищ. Предметом изучения выступают лингвокультурные и прагматические компоненты лексического значения турецких антропонимов.

Автор рассматривает антропонимическую лексику турецкого языка как целостную систему и описывает ее в синхроническом и диахроническом разрезе. В работе обобщены и усовершенствованы методики лингвокультурологического и лингвопрагматического анализа антропонимов. Разработана классификация турецких имен на базе их семантики, что послужило выявлению значимых для турецкой культуры понятий и концептов и реконструкции фрагментов турецкой национально-языковой картины мира. В заключительном разделе диссертации раскрыт прагматический потенциал турецких личных имен и прозвищ, описаны особенности номинативных и коммуникативных стратегий их использования с двух взаимосвязанных позиций – именующего/называющего лица и именуемого/называемого лица, – исследована специфика деривационных процессов в антропонимической системе. Использование в процессе исследования разножанровых эмпирических материалов – словарей имен, телевизионных сериалов, художественных и публицистических текстов – позволило рассмотреть особенности функционирования турецких антропонимов в различных коммуникативных контекстах и обеспечило высокую степень достоверности полученных результатов.

Ключевые слова: турецкие антропонимы, личные имена, антропонимическая система, антропонимика, лингвокультурология, лингвопрагматика, парадигма

вариантов личного имени, прозвища, антропонимические модели, языковая картина мира, прагматический потенциал

SUMMARY

Skrazlovska I. The Anthroponyms of the Turkish Language: Linguocultural and Pragmatic Aspects. – Manuscript.

Thesis for obtaining a Candidate of Philological Sciences academic degree, specialty 10.02.13 – languages of the peoples of Asia, Africa, aboriginal peoples of America and Australia. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

The thesis focuses on the research of the modern Turkish personal names from the standpoint of the current trends of modern linguistics – linguocultural and linguopragmatic studies. The object of the study is Turkish personal names and variants of their paradigms (diminutive and hypocoristic forms), as well as the peculiarities of the functioning of the Turkish anthroponymic models and nicknames. The subject of the study is linguocultural and pragmatic components of the lexical meaning of the Turkish anthroponyms.

The author considers the anthroponymic vocabulary of the Turkish language as a holistic system and describes it in terms of diachrony and synchrony. The methods of linguocultural and linguopragmatic analysis of anthroponyms are generalized and refined in the paper. The use of empirical materials of various genres, such as dictionaries of names, TV series, art and journalistic texts, allowed to consider the peculiarities of the functioning of Turkish anthroponyms in different communicative contexts and provided a high degree of reliability.

The paper analyzes the theoretical foundations of the study of proper names, considers the specifics of anthroponyms as a special lexical and grammatical class of words. It has been found out that anthroponyms as linguistic and cultural units are formed and developed according to the laws of a national language in certain socio-historical conditions, so their lexical meaning contains both linguistic (their belonging to a certain class of words and a certain type of onym, indication of nationality and gender, etymology of the appellative, motives of naming, lexicalized and grammaticalized aesthetic, emotional and evaluative connotations) and extralinguistic (historical and cultural associations, social markers, specifics of the connection of a name with a concrete denotation) components.

Within the framework of the linguocultural approach, Turkish anthroponyms are considered in the connection “language – culture – individual and collective linguistic personality – national picture of the world”. The model of linguopragmatic analysis used in the paper is as follows: “person who names – person who is named – situation of naming” to analyze the act of naming and “speaker – addressee – communicative situation” to analyze the act of calling.

In the paper there has been developed a classification of personal names according to the lexical meaning of their appellatives, that allowed to determine the most important concepts of the Turkish culture and reconstruct some fragments of the Turkish national worldview, “encrypted” in the personal names’ meaning, namely the Turks’ understanding

of animate and inanimate nature, space, time, social order and family relations. It has been concluded that the modern anthroponymic system of the Turkish language reflects the peculiarities of the archaic worldview and naive picture of the world and social and family hierarchy of the ancient Turks, although the meaning embedded in personal names today is metaphorically and aesthetically reinterpreted from the standpoint of a modern language personality.

By analyzing the sociolinguistic and cultural factors which influence the choice of a child's name in modern Turkey, it has been determined that family values, respect for older members of the family, religious, aesthetic, political and patriotic views of family members play an important role in choosing a child's name. By creating a classification of motives of naming in modern Turkish families it has been revealed that nowadays the most common names are names-wishes (parents wish their children health, long life, good fortune, courage (for boys), maturity, wisdom, wealth, success, beauty, high moral qualities, exclusivity, they also wish a birth of a boy in the family) and names-dedications (children are named after senior family members, deceased or beloved relatives, religious prophets, saints and their family members, companions, angels, sacred things, important concepts for Islam, Old Testament characters, famous Turkic and foreign military leaders, rulers, mythological heroes, gods, animals, after famous writers, poets, literary heroes, politicians, athletes). Not so numerous, but also quite common are names-descriptions of appearance, character, time, place and circumstances of birth, feelings of parents towards their child.

There have been singled out 15 anthroponymic models of the Turkish language, which include personal names and their derivatives, surnames, nicknames, pseudonyms, etiquette distributors of names and family terms. The peculiarities of their use in different contexts are studied on the material of the Turkish press.

The study of anthroponyms, functioning in speech, revealed that the hierarchical structure of the Turkish society and stable communicative traditions determine the clearly defined areas of application of different variants of the paradigm of the Turkish personal names and anthroponymic models. The pragmatic significance of the Turkish hypocorisms includes connotations such as familiarity, love, friendship, an attempt to modernize the name, and in some cases contempt. Diminutives are mostly used to express love, kindness, sincerity. However, in addition to the narrow areas of use and connotations of various forms of the Turkish anthroponyms, the choice of name in speech is influenced by the communicative intentions of the speaker (illocution), predicted influence on the addressee (perlocution), personal qualities and cultural level of the communicators, the specifics of relations between them.

As a result of studying the functional properties of nicknames, it has been found out that the great pragmatic potential of Turkish nicknames is due to the fact that they always reflect good and bad features of the person named as an element of evaluation, and contain a strong emotional component.

Key words: Turkish anthroponyms, personal names, anthroponymic system, anthroponymy, linguoculturology, linguopragmatics, paradigm of personal name forms, anthroponymic models, nicknames, linguistic picture of the world, pragmatic potential